

Ερευνητική Εργασία

Σχολικό έτος 2013-2014

Τίτλος: Η εναλλακτική απεικόνιση της ανατομίας στην τέχνη

1^ο Γενικό Λύκειο Ζακύνθου

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Παραστατίδου Σοφία Ελένη

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της Ερευνητικής εργασίας που επιλέξαμε ως μαθητές του τμήματος Β΄3 του 1^{ου} Γενικού Λυκείου Ζακύνθου είναι «η Εναλλακτική Απεικόνιση της Ανατομίας στην Τέχνη». Αρχικά, χωριστήκαμε σε τέσσερις ομάδες των πέντε ατόμων. Αναλύοντας το θέμα σε τέσσερα υποθέματα, καθεμιά ανέλαβε ορισμένες αρμοδιότητες. Συγκεντρώσαμε πληροφορίες, τι οποίες συνοψίσαμε μετά από αρκετές μελέτες. Ύστερα από την ολοκλήρωση του κειμένου μας, στραφήκαμε στο δεύτερο σκέλος της εργασίας μας, δηλαδή, το τέχνημα. Με αφορμή το πρόγραμμα Comenius ασχοληθήκαμε με τον ανατόμο Ανδρέα Βεζάλιους, ο οποίος ναυάγησε στη Ζάκυνθο και έτσι, δημιουργήσαμε ένα εικαστικό έργο, που απεικονίζει τον ναυαγό. Το τέχνημα παρουσιάστηκε στο Πνευματικό Κέντρο Ζακύνθου στα πλαίσια πολλαπλών εκδηλώσεων του Ανδρέα Βεζάλιους.

Βασιζόμενοι σε ορισμένα ερωτήματα μας δόθηκε η ευκαιρία να έρθουμε σε επαφή με το αντικείμενο που ασχολούμαστε. Δηλαδή :

1. Πρόσωπα-σταθμοί για την ύπαρξη της ανατομίας.
2. Η εξέλιξη της ανατομίας στο χρόνο.
3. Οι συνέπειες που επέφερε η ανάπτυξη της ανατομίας.
4. Η απεικόνιση της ανατομίας στην τέχνη.

Με αφετηρία αυτά τα ερωτήματα συλλέξαμε τις πληροφορίες που παρουσιάζονται παρακάτω.

A. Τα πρώτα βήματα της ανατομίας.

Η **Ανατομία** (<ανά + τέμνω= κόβω) είναι η βιολογική επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη, σε δομικό επίπεδο, την καταγραφή, και την περιγραφή της δομής ζωντανών οργανισμών, και των επιμέρους συστημάτων τους. Διακρίνεται σε Ανατομία Φυτών, Ανατομία Ζώων και Ανατομία Ανθρώπου. Βασική διαδικασία συλλογής πληροφοριών της ανατομίας είναι η ανατομή.

Αποσπασματικές ανατομικές παρατηρήσεις συναντώνται στην προϊστορία όλων των λαών, ο λόγος είναι το έμφυτο ενδιαφέρον του ανθρώπου να ερευνά. Ωστόσο, ο σεβασμός των αρχαίων για τα πτώματα αναχαίτισε την ώθηση προς την έρευνα και τη γνώση.

B1. Η Ανατομία μέσα στον χρόνο.

Η ανατομία στην αρχαία Ελλάδα

Ανατομικές έρευνες είχαν γίνει μεταξύ του 600 και του 300 π. Χ. στην Ελλάδα, όχι μόνο από τον Αλκμέωνα τον Κρονιάτη, που θεωρείται πατέρας την ανατομίας, αλλά και από τον Εμπεδοκλή, τον Αναξαγόρα, τον Ασκληπιό και τον Αριστοτέλη. Τον 4^ο αιώνα π. Χ. με την αλεξανδρινή σχολή σημειώθηκε μεγάλη πρόοδος. Στο έργο του ο Ηρόφιλος, ο οποίος μελέτησε με επιμέλεια την ανατομία σε ανθρώπινα πτώματα, τοποθέτησε στον εγκέφαλο την έδρα της νόησης και το κέντρο του νευρικού συστήματος. Ο σύγχρονός του Ερεσίστρατος ανακάλυψε ότι οι φλέβες κι οι αρτηρίες ξεκινούν απ' τη καρδιά κι όχι από το συκώτι όπως πίστευαν μέχρι τότε. Επίσης, ο Γαληνός έκανε μια συστηματική μελέτη σχετικά με τα οστά και τα βιβλία του θεωρήθηκαν ως η καλύτερη επιτομή ανατομίας της κλασικής αρχαιότητας.

Η θέση του Γαληνού στην ιατρική ήταν αντίστοιχη με τη θέση του Αριστοτέλη στη φυσική. Θεωρούσε την τελεολογία ως το μονοπάτι που οδηγεί στην κατανόηση. Οι ανατομές γίνονταν με σκοπό να δουν το πώς είναι φτιαγμένο το σώμα και όχι για να το υποβάλλουν σε ανάλυση. Οι ανατόμοι ήταν πεπεισμένοι ότι ο Γαληνός είχε περιγράψει το σώμα με ακρίβεια. Θεωρούσαν απλές διαταραχές στο συγκεκριμένο σώμα οποιοδήποτε εύρημά τους που διαφοροποιούνταν προς τις γενικές παραδοχές και προσάρμοζαν τα ευρήματά τους στο μοντέλο του Γαληνού, αντί να επωφεληθούν από την ευκαιρία και να τροποποιήσουν τις πεποιθήσεις τους.

Η εξέλιξη της ανατομίας στα χρόνια του Μεσαίωνα

Παρά την ύπαρξη πανεπιστημίων, η ατμόσφαιρα που επικρατούσε δεν ήταν ευνοϊκή για τους καινοτόμους στο χώρο της ιατρικής. Η ιατρική θεραπεία ήταν υπό την επιρροή μαζικών πρακτικών και βαθιά ριζωμένων προκαταλήψεων. Τον 16^ο αιώνα, άρχισε να σημειώνεται πρόοδος στην ιατρική κυρίως στις κάτω χώρες, όπου επέτρεψε στην ανατομία να κάνει τα πρώτα της ουσιαστικά βήματα. Στη βαθιά ριζωμένη δοξασία, ότι ο διαμελισμός ανθρώπινου σώματος συνιστά ιεροσυλία, οι ανατόμοι αντέτασαν ως επιχείρημα την ανάγκη για έρευνα και γνώση. Κατά το 1555 ψηφίστηκε νόμος που όριζε “μια φορά το χρόνο το σώμα ενός κατάδικου θα προορίζεται για ανατομική μελέτη”. Τον 17^ο αιώνα τα μαθήματα της ανατομίας γίνονταν δημόσια. Ήταν μια επίδειξη όπου το κοινό, έναντι εισιτηρίου, συνωστιζόταν γύρω από τον ανατόμο και παρακολουθούσε τα συμβάντα, είτε από περιέργεια είτε από φιλομάθεια.

B2. Τα έργα “σταθμοί” για την ανατομία.

Ο Ανδρέας Βεζάλ υπήρξε μια προσωπικότητα πολύ σημαντική για την εποχή του, τη βυθισμένη στο θεοκρατικό σκοτάδι.

Σπούδασε Τέχνες, κατόπιν όμως σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού (1533), όπου ανέπτυξε και το ενδιαφέρον του για την ανθρώπινη ανατομία. Μέχρι τότε, οι ανατομικές γνώσεις για το ανθρώπινο σώμα βασίζονταν κυρίως στο έργο του Γαληνού, το οποίο κανείς δεν τολμούσε να αμφισβητήσει, παρά τις προφανείς ανακρίβειές του.

Ο Βεζάλ, αρχίζοντας με την ανατομή πτωμάτων εκτελεσμένων καταδίκων, άρχισε να σχεδιάζει λεπτομερή ανατομικά διαγράμματα του ανθρώπινου σώματος.

Προκλήθηκε αναταραχή, όταν άρχισε να αντικρούει απόψεις του Γαληνού, του Αριστοτέλη και άλλων "αυθεντιών" σχετικά με την ανατομία του ανθρώπου.

Ο πίνακας αναπαριστά ένα πραγματικό μάθημα ανατομίας που έγινε στο Άμστερνταμ στις 16 Ιανουαρίου 1632 από τον Δρ. Τούλπ. Το πτώμα είναι του 28χρονου **Άρη Kindt** ο οποίος είχε καταδικαστεί για ένοπλη ληστεία και είχε απαγχονιστεί νωρίτερα την ίδια μέρα. Το πρόσωπο του νεκρού είναι εν μέρει σκιασμένο, μια τεχνική που ο Ρέμπραντ χρησιμοποιεί συχνά, για να υποδηλώσει την σκιά του θανάτου.

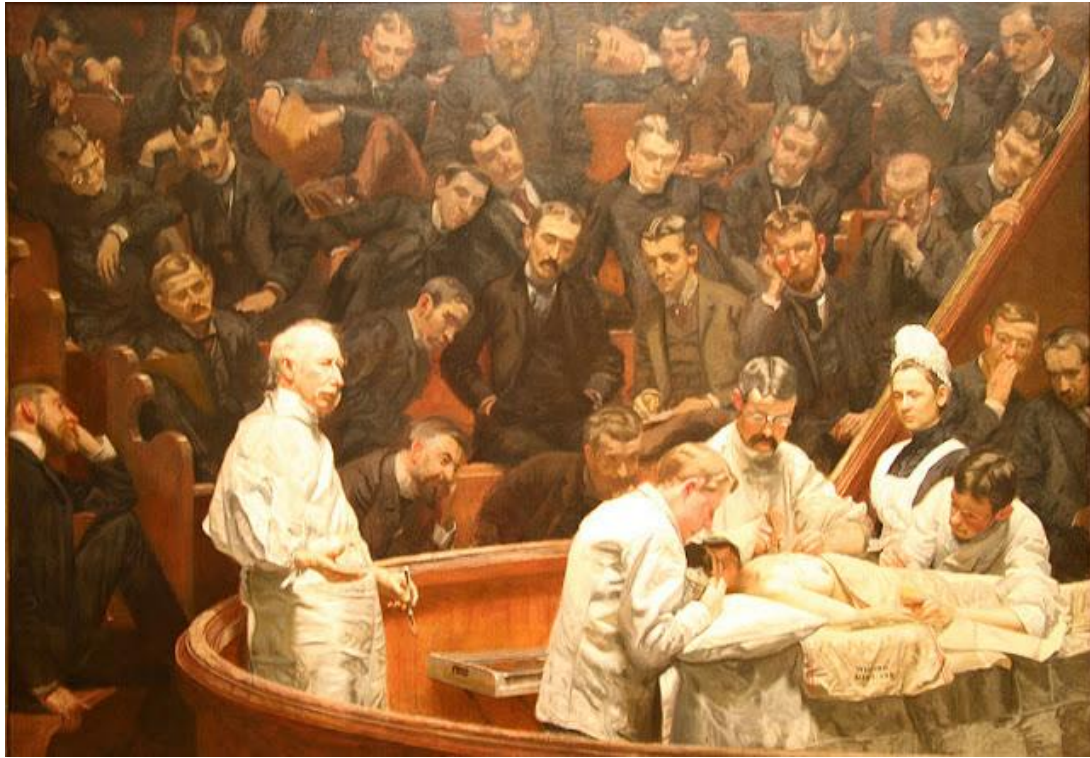

Ο Ρέμπραντ ζωγράφισε άλλο ένα μάθημα ανατομίας για τον διάδοχο του, Δρ. Τούλπ Joan Deyman το 1656. Σε αυτό απεικονίζεται το πτώμα ενός καταδικασμένου σε θάνατο λωποδύτη του Μαύρου Jan. Εδώ έχει γίνει η αφαίρεση των εντέρων και του στομάχου. Ο ανατόμος έχει προβεί πλέον σε διάνοιξη του κρανίου για να εξετάσει τον εγκέφαλο και ο βοηθός του κρατάει στα χέρια του το τμήμα του οστού του κρανίου που έχει αφαιρεθεί.

Βασισμένοι στο έργο του Ρέμπραντ είναι και δύο πίνακες του αμερικανού καλλιτέχνη Thomas Eakins του 1875 και 1889 αντίστοιχα ,που απεικονίζουν εγχειρήσεις σε ζώντες ασθενείς παρουσία φοιτητών.

Στον πρώτο, **The Gross Clinic**, παρουσιάζεται μια εγχείρηση για οστεομυελίτιδα του μηρού σε νεαρό ασθενή παρουσία μάλλον της μητέρας του που κάθεται στην καρέκλα και κρύβει με το χέρι της το πρόσωπο της.

Ενώ στον δεύτερο, **The Agnew Clinic**, παρουσιάζεται μια εγχείρηση μερικής μαστεκτομής.

Προσέξτε την τεράστια διαφορά στην εικόνα ενός χειρουργείου μέσα σε 14 χρόνια που χωρίζουν τον ένα πίνακα από τον άλλο, στην ενδυμασία των χειρουργών.

Ιατρική και Ανατομία

Παρέχει ένα ευρύ γνωστικό πεδίο που αφορά όλες τις ιατρικές ειδικότητες. Η ελάχιστη απαιτούμενη γνώση καθορίζεται ως εκείνη, που θα επιτρέπει σε ένα ιατρό να ασκήσει με ασφάλεια το έργο του, και να επικοινωνεί με άλλους επαγγελματίες υγείας αποτελεσματικά .

Πρόσφατα, μερικοί από τους κορυφαίους ανατόμους της χώρας έχουν θέσει από κοινού τις κατευθυντήριες γραμμές στην εκπόνηση ενός προγράμματος σπουδών ανατομίας, το οποίο κάθε επαγγελματίας ιατρός θα πρέπει να γνωρίζει.

Αυτή η συλλογική δράση πρέπει να επικροτηθεί , δεδομένου ότι αποτελεί ένα κοινό πόνημα για όλες τις ιατρικές σχολές. Εκφράζεται δε η ελπίδα, ότι αυτό θα επιτρέψει την βελτίωση των τεχνικών διδασκαλίας, ούτως ώστε να είναι δυνατή η ουσιαστική αξιολόγηση τόσο των φοιτητών ιατρικής, όσο και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που συμμετέχουν.

Οι πανεπιστημιακές ιατρικές σχολές έχουν επίσης καθορίσει την βιβλιογραφία εκείνη που προσδιορίζει το επίπεδο των γνώσεων ανατομίας που απαιτούν από τους φοιτητές τους, όταν αυτοί εξετάζονται. Ειδικά για τους ειδικευόμενους ανατόμους, δικαίως θα απαιτηθεί, πιο λεπτομερή γνώση της ανατομίας από τις κατευθυντήριες γραμμές της Dyball, αλλά σε μεταγενέστερο στάδιο στην εκπαίδευσή τους .

Επιμέρους γνωστικά πεδία της ανατομίας είναι η Ιστολογία, που μελετά τη φυσιολογική δομή των ιστών σε μικροσκοπικό (κυτταρικό) επίπεδο, η Παθολογική Ανατομία, που μελετά παθήσεις και αποκλίσεις από το φυσιολογικό, πάλι σε κυτταρικό επίπεδο, και η Εμβρυολογία, που μελετά τα στάδια ανάπτυξης του εμβρύου και τις αποκλίσεις αυτών από το φυσιολογικό, από το σχηματισμό του εμβρύου (γονιμοποίηση ωοκυττάρου και σχηματισμός ζυγωτού) μέχρι και το πέρας του τοκετού. Η ανατομία άρχισε να συγκροτείται ως επιστημονικός κλάδος κατά την Αναγέννηση.

Η ιστορία της ανατομίας χαρακτηρίζεται από μια συνεχή εξέλιξη στην κατανόηση των λειτουργιών των οργάνων και των δομών του ανθρώπινου σώματος . Οι μέθοδοι έχουν επίσης βελτιωθεί δραματικά και συνίστανται από εξέταση των ζώων έως και ανατομή των πτωμάτων (νεκρά ανθρώπινα σώματα) με τεχνικές του 20ου αιώνα, συμπεριλαμβανομένων των ακτίνων Χ, υπερήχων και της μαγνητικής τομογραφίας.

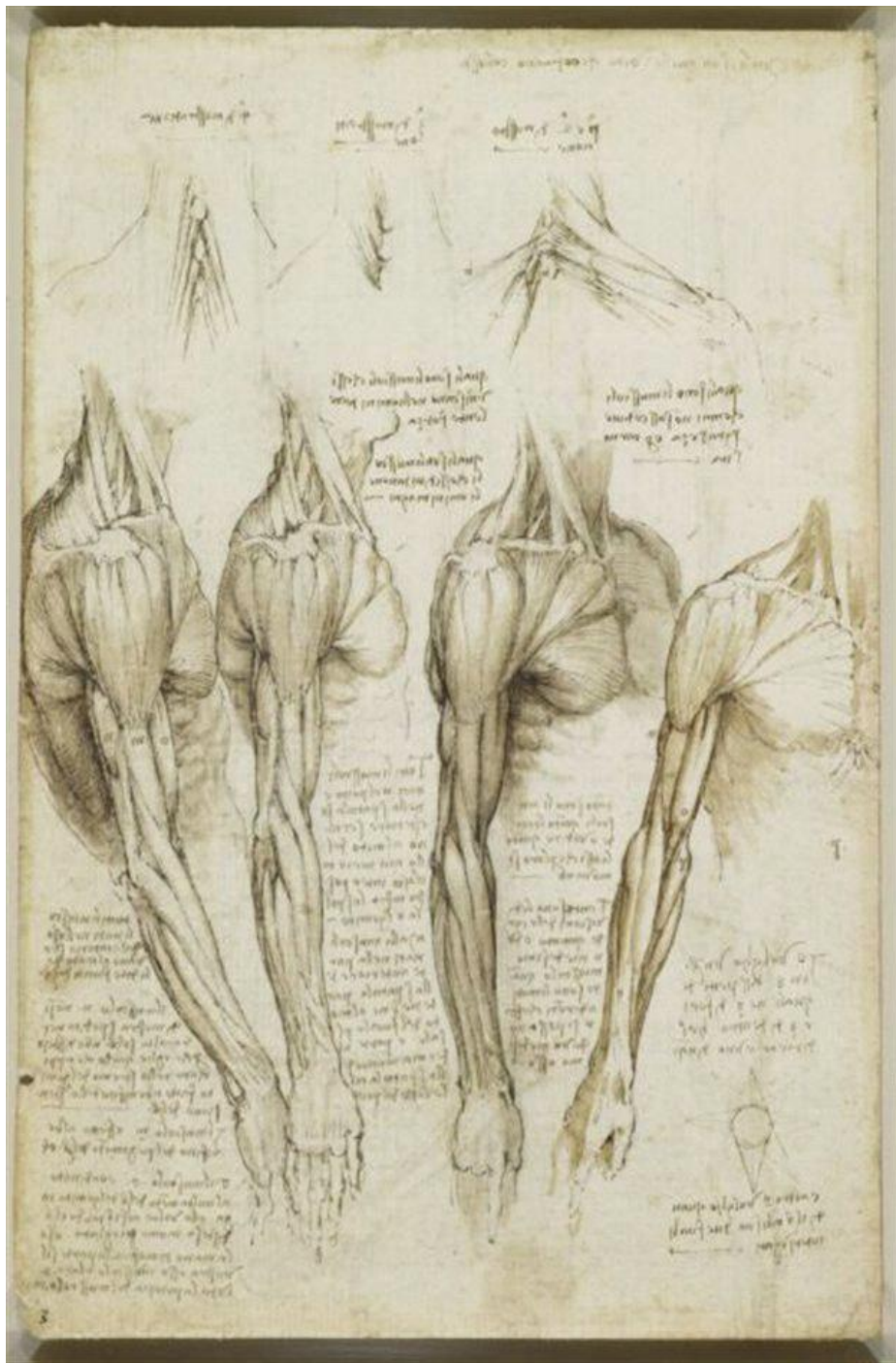

ΟΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΕΣ περί ζωγραφικής, ΑΛΜΠΕΡΤΟ ΚΑΙ ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ

Λεονάρντο ντα Βίντσι
«Μελέτες γυμνού»
περ. 1503,
πύργος του Γουίντσορ, Αγγλία

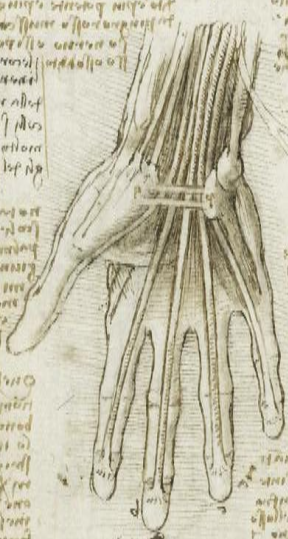
Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι ήταν ένας άνθρωπος πολύ μπροστά από την εποχή του και αυτό αποδεικνύεται πλέον και... επιστημονικά, με τα σύγχρονα μέσα της τεχνολογίας. Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι άρχισε να μελετά την ανατομία του ανθρώπινου σώματος στην προσπάθειά του να αποδώσει όσο το δυνατόν πιο πιστά τα φυσικά «πρωτότυπα» στα έργα του. Ύστερα από λίγο όμως του γεννήθηκε η φιλοδοξία να συντάξει μια εικονογραφημένη διατριβή στην ανατομία. Άρχισε να επισκέπτεται νοσοκομεία και ιατρικές σχολές όπου πραγματοποίησε νεκροτομές σε περισσότερα από 30 πτώματα. Γέμισε εκατοντάδες σελίδες από τα σημειωματάριά του με λεπτομερή σχέδια που όμοια τους δεν είχε ξαναδεί ποτέ κανείς. Οι ανακαλύψεις του θα μπορούσαν να έχουν αλλάξει ριζικά την ευρωπαϊκή γνώση της ανατομίας. Μετά το θάνατο του όμως το υλικό αυτό παρέμεινε χαμένο μέσα στα προσωπικά του αντικείμενα.

Handwritten text at the top of the page, likely a title or introductory notes, written in a cursive script.

Handwritten text on the left side, adjacent to the first anatomical drawing, providing descriptive details.

Handwritten text on the right side, adjacent to the second anatomical drawing, providing descriptive details.

Handwritten text on the left side, adjacent to the third anatomical drawing, providing descriptive details.

Handwritten text on the right side, adjacent to the fourth anatomical drawing, providing descriptive details.

Handwritten text on the right side, adjacent to the fifth anatomical drawing, providing descriptive details.

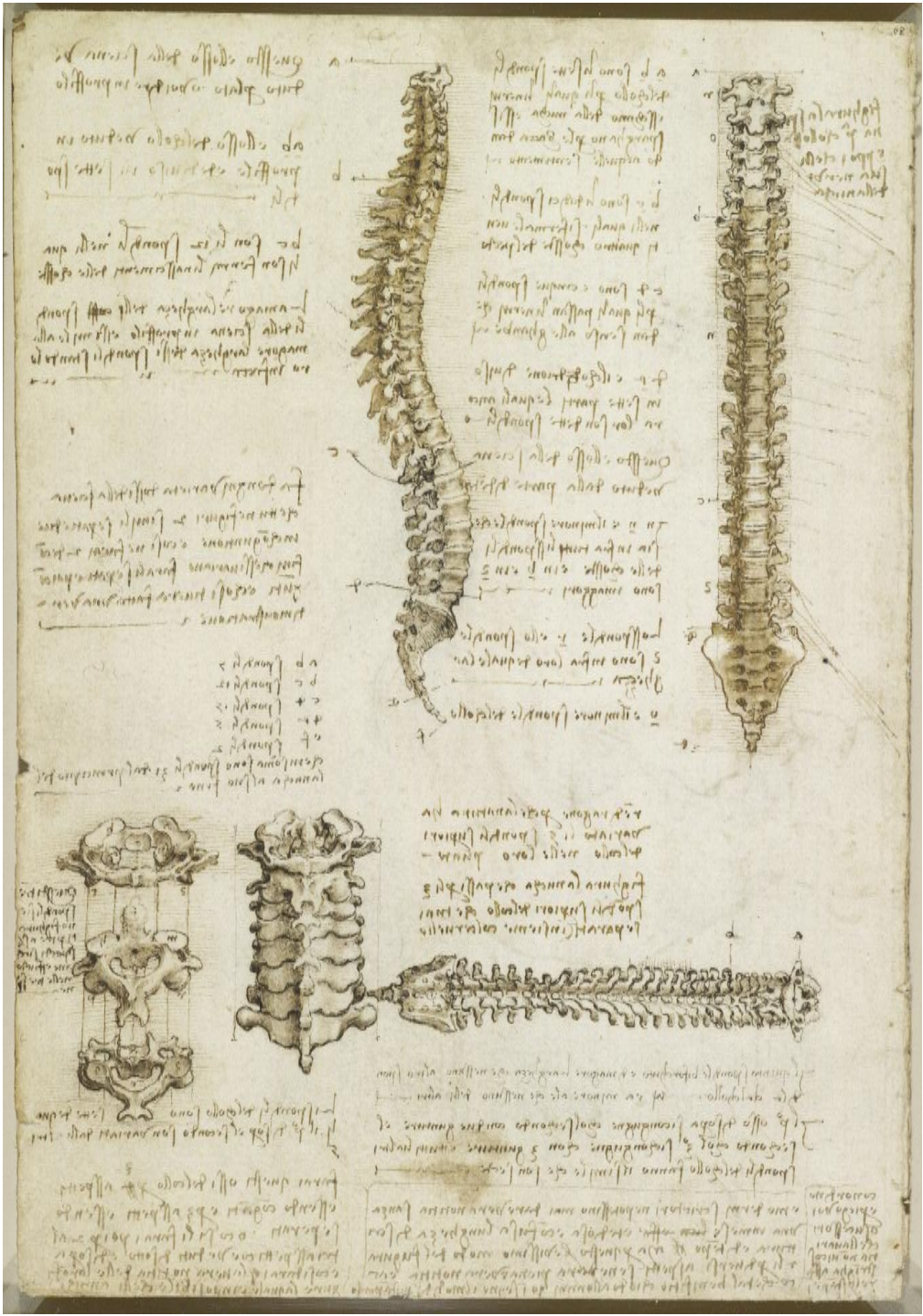

Handwritten text on the left side, adjacent to the sixth anatomical drawing, providing descriptive details.

Handwritten text on the right side, adjacent to the seventh anatomical drawing, providing descriptive details.

Handwritten text at the bottom of the page, likely a conclusion or additional notes, written in a cursive script.

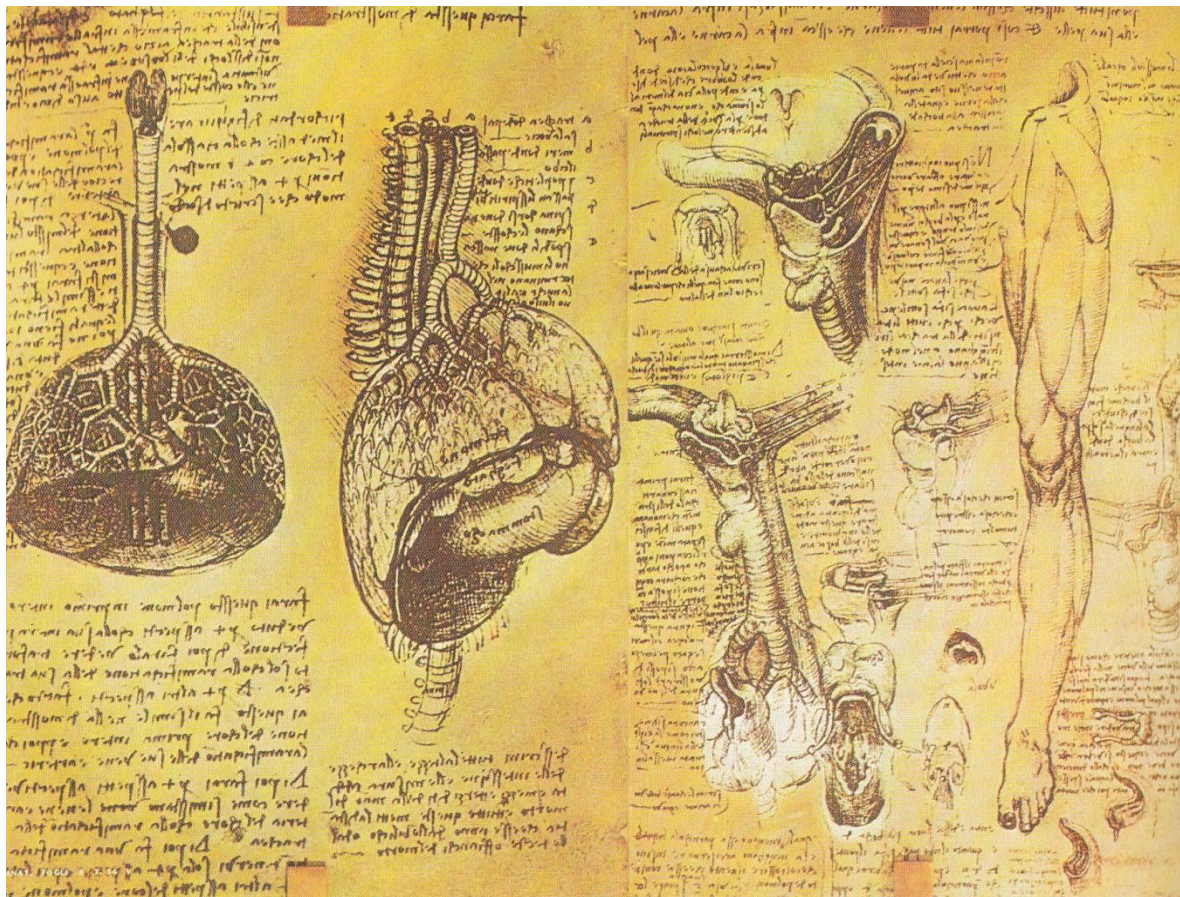

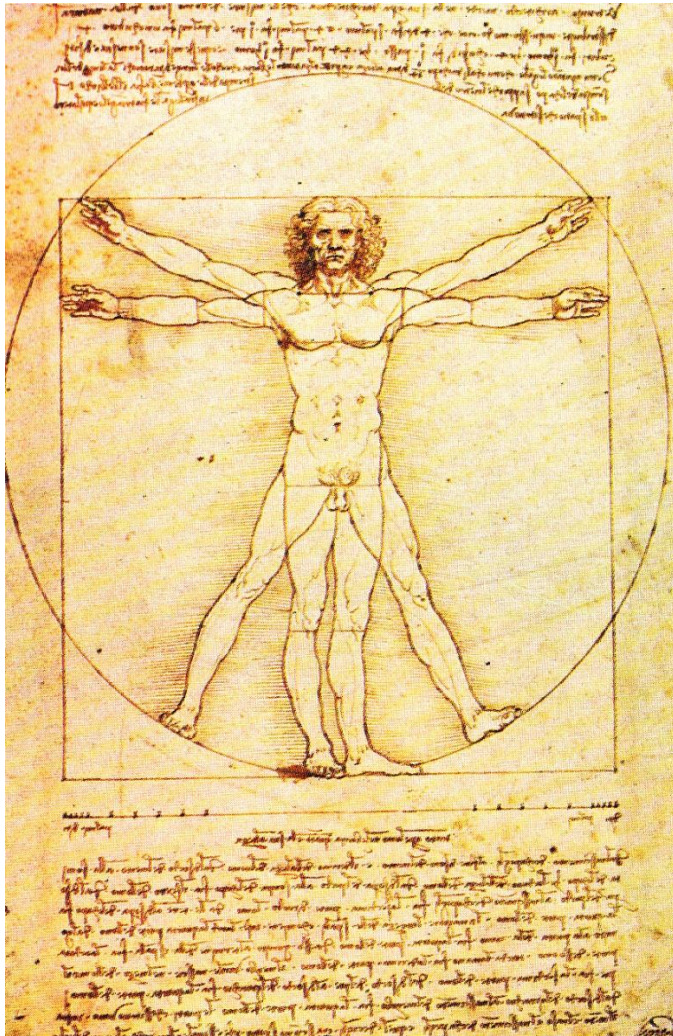

Στα τελευταία σχέδια αναπαριστάνεται το αναπαραγωγικό σύστημα, το αναπνευστικό σύστημα και το μυϊκό σύστημα του ανθρώπου. Αυτά ανέλυσε με απόλυτη ακρίβεια, ο Λεονάρντο ντα Βίντσι, που ήταν από τους πρώτους που ασχολήθηκαν με την απευθείας μελέτη της φυσιολογίας του ανθρώπου, μέσω της ανατομής πτωμάτων.

Για τις έρευνες που έκανε ο Λεονάρντο ντα Βίντσι κατά την διάρκεια της ζωής του, βρίσκουμε μια ευρεία ανάλυση και τεκμηρίωση στα τετράδια ή στα διεσπαρμένα χαρτιά, που ως εκ θαύματος φτάσανε σε μας. Σε αυτά ξεχωρίζουμε το ιδιαίτερης σημασίας σχέδιο- σε μέγεθος ανθρώπινου σώματος- που βρίσκεται στην Ακαδημία της Βενετίας, όπου ο Λεονάρντο ντα Βίντσι ονόμασε ως «Αρχιτεκτονική του Βιτρούβιου».

Ο Ουίλιαμ Χάρβεϊ δεν συνέχισε απλώς το έργο των προηγουμένων, αλλά απέδειξε με το πείραμα και την παρατήρηση ένα συμπέρασμα εντελώς αντίθετο με την γαληνική παραδοχή για την ροή του αίματος και την λειτουργία της καρδιάς. Ανακάλυψε την κυκλοφορία του αίματος με μεθοδολογία που συνδυάζει την εκτεταμένη χρήση της συγκριτικής ανατομικής μεθόδου, με ποσοτική και μαθηματική προσέγγιση των παρατηρήσεων και πειραμάτων που διεξήγαγε σε εξαιρετικά ευρεία κλίμακα. Βασική καινοτομία του Χάρβεϊ, ήταν ότι βάσισε την αλήθεια των ερευνών του στον εμπειρισμό του, με εστίαση στην παρατήρηση, τον πειραματισμό και την ποσοτικοποίηση, σύμφωνα με τις αρχές της νέας επιστήμης, χωρίς να καταφύγει στην εκ προτέρων προϋπόθεση της αλήθειας μιας θεωρίας.

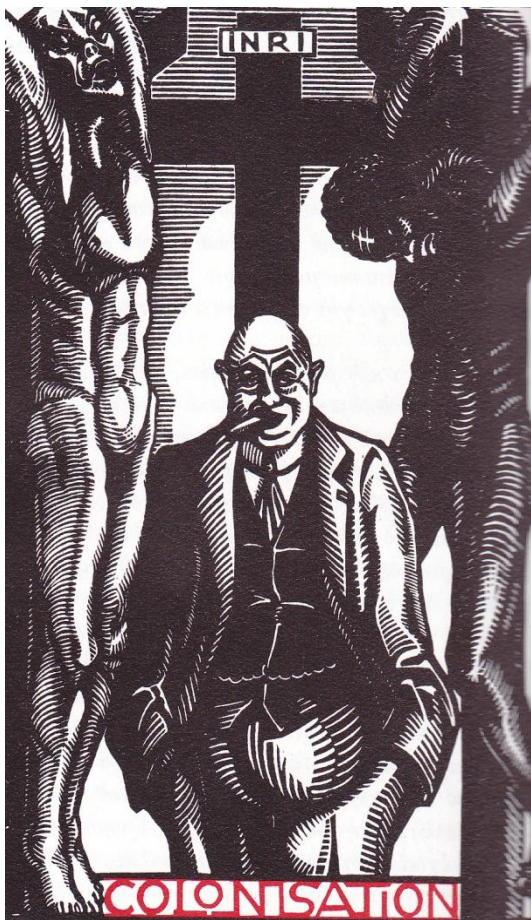

Γ. Η εναλλακτική απεικόνιση της ανατομίας στην τέχνη.

Ύστερα από την προβολή ορισμένων πινάκων, που αποτέλεσαν σταθμούς στην ανατομία, παραθέτονται ορισμένα καλλιτεχνικά έργα, τα οποία παρόλο που δεν εστιάζουν στην απεικόνιση σωμάτων σχετικά με την ιατρική επιστήμη, αγγίζοντας κοινωνικά ζητήματα, αντλούν στοιχεία από αυτή.

«Αποικιοκρατία»

Ξυλογραφία Γιάννη Κεφαλληνού

Στο έργο του Γ. Κεφαλληνού, δύο εσταυρωμένοι δεξιά και αριστερά, ένας Κινέζος και ένας Νέγρος, - «οι βάρβαροι και οι άγριοι!», όπως χαρακτηρίζονται. Στη μέση ένας άλλος σταυρός, ο σταυρός Του Χριστού, με την περιγραφή του- ψηλά- ως I.N.R.I. αλλά χωρίς Το Χριστό. Ο Ευρωπαίος κεφαλαιοκράτης, χορτασμένος, χοντρός, ασυνείδητος και ευτυχής, με το πούρο στο στόμα, τη χρυσή αλυσίδα στο γιλέκο και τα χέρια στις τσέπες του παντελονιού, χαμογελώντας κυνικά, βρίσκεται από κάτω. Με αυτή την απλή σύνθεση έχουμε ζωηρά και άμεσα παραστημένο το Έγκλημα του Αποικισμού- χάριν του πολιτισμού- που έχει για στήριγμα το Σταυρό, απ' όπου λείπει ο Θεός!

Δίνεται έμφαση στη συγκεκριμένη ξυλογραφία, διότι σε αυτήν διαφαίνεται το σώμα του εσταυρωμένου, το οποίο μας θυμίζει την ανατομία του ανθρώπινου σώματος.

«Το συμβολικό σχέδιο του Γιάννη Κεφαλληνού με το κουφάρι του αλόγου (1942)»

Το σχέδιο έχει καθαρά συμβολικό χαρακτήρα: σ' ένα αφιλόξενο τοπίο έξω από τα τείχη της Σιών, σαπίζει το κουφάρι ενός ζώου, ίσως αλόγου. Τρία όρνια και δύο ύαινες τριγυρίζουν τα γυμνά κόκαλα, ένα τέταρτο όρνιο ραμφίζει το τελευταίο ζωντανό απομεινάρι, το μάτι του αλόγου. Στο βάθος αχνοφαίνεται να λάμπει ο Παρθενώνας. Ο Κεφαλληνός εδώ δεν εικονογραφεί απλώς, αλλά πραγματώνει εικαστικά την ουσία του ποιήματος του Άγγελου Σικελιανού «Άγραφον».

Στο σημείο αυτό προβάλλεται το σώμα του ζώου και επομένως αποτελεί στοιχείο της ανατομίας και στην χαρακτηριστική.

ΦΡΑΝΣΙΣ ΜΠΕΪΚΟΝ

«Ζωγραφική 1946»

Ελαιογραφία και τέμπερα σε μουσαμά.

198 x 132 εκ.

Νέα Υόρκη, Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης.

«Σπουδή ανθρώπινου σώματος»

Ελαιογραφία σε μουσαμά.

147,5 x 131 εκ.

Μελβούρνη, Εθνική Πινακοθήκη Βικτόρια

Το 1948 ο πίνακας αγοράστηκε από τον διευθυντή του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης, σηματοδοτώντας την αρχή της καλλιτεχνικής καταξίωσης του μέχρι τότε άγνωστου καλλιτέχνη. Ο ίδιος ο Φράνσις Μπέικον λέει στον κριτικό τέχνης David Sylvester, ότι το έργο αυτό το προόριζε για να παριστάνει ένα πουλί σε ένα χωράφι. Όμως στην πορεία προέκυψε απροσχεδίαστα ο πίνακας αυτός που θυμίζει σφαγείο. Όπως λέει «με μια σειρά από συμπτώσεις το πουλί δεν μου έδωσε απλώς την ιδέα της ομπρέλας, αλλά μου αποκάλυψε αναπάντεχα ολόκληρη την εικόνα.»

Σπουδή γυμνού

(από το *The Human Figure in Motion*
του Eadweard Muybridge)

Ελαιογραφία σε μουσαμά

61 x 51 εκ.

Νόριτς, Πανεπιστήμιο

East Anglia, Κέντρο

Εικαστικών Τεχνών Sainsbury

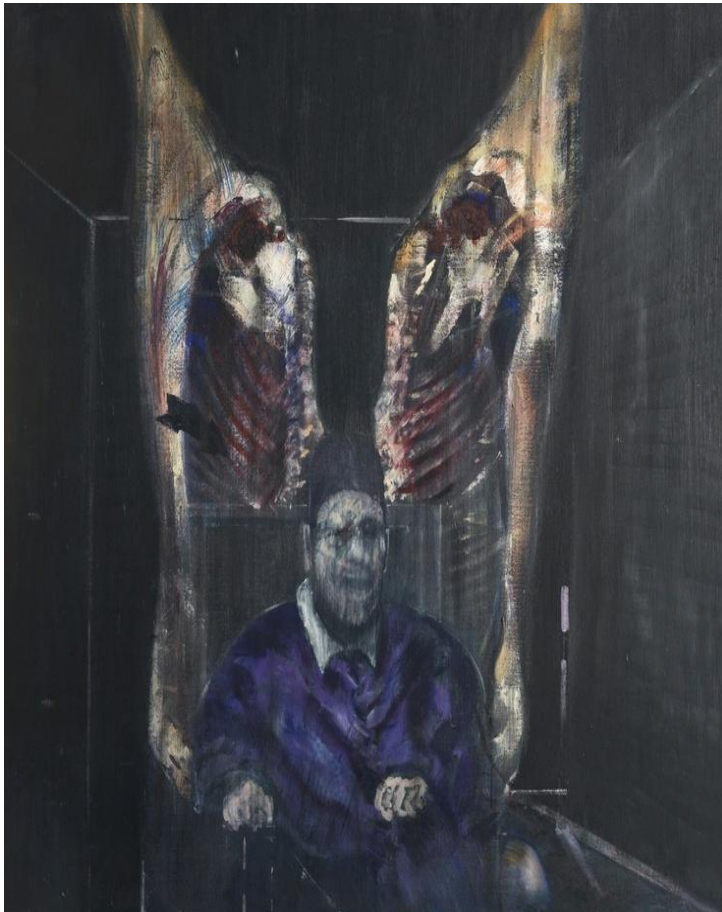
Το έργο αυτό απεικονίζει μια ανδρική μορφή «κλεισμένη» σε μια γεωμετρική κατασκευή. Η ανδρική μορφή φαίνεται έτοιμη να βουτήξει στη μπλε επιφάνεια που εκτείνεται μπροστά της. Είναι ξεκάθαρη η επιρροή του καλλιτέχνη από μια φωτογραφία του Eadweard Muybridge. Μάλιστα, γενικότερα τα γυμνά του είναι εμπνευσμένα από τον Μιχαήλ Άγγελο, τον Ενγκρ, το Ζερικό, τον Σερά κ.α.

Μορφή με σφαγείο 1954

Ελαιογραφία σε μουσαμά,

129,9 x 121,9

Σικάγο, Ινστιτούτο Τέχνης

Στο έργο αυτό απεικονίζεται ο πάπας με έναν ιδιαίτερο μορφασμό στο στόμα. Στο φόντο φαίνεται ένα σφάγιο, κομμένο στα δυο. Μάλιστα, ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης από μικρότερη ακόμα ηλικία εντυπωσιαζόταν από το χασάπικο του χωριού (Sylvester, 2000) και τον χαρακτηρίζει μια τάση να θαυμάζει το χρώμα του κρέατος. (Sylvester, 2003).

Το ερμηνεύσιμο γραπτό: "εγώ ήμουν πριν αυτό που εσείς είστε, και εκείνο που εσείς θα είστε, και που είμαι εγώ, εσείς ακόμα θα είστε." Αγνοείται η ταυτότητα των δυο πιστών, αυτό αναγράφεται πάνω στο τάφο.

Δ. Τέχνημα και πραγματοποίηση διομαδικής εργασίας.

Το δεύτερο σκέλος της εργασίας μας βασίζεται στην δημιουργία ενός εικαστικού έργου, αντλώντας στοιχεία από ένα χαρακτηριστικό. Με αφορμή το καλλιτεχνικό αυτό έργο, που παρουσιάζει τον Ανδρέα Βεζάλιους ναυαγό στον κόλπο του Λαγανά (παραλία της Ζακύνθου), προμηθευτήκαμε τα κατάλληλα υλικά και ξεκινήσαμε. Αρχικά, με τη βοήθεια ενός συμμαθητή μας αποτυπώσαμε το περίγραμμα του σώματός του που αναπαριστά τον ναυαγό σε ένα χαρτόνι, χρώματος καφετί. Αφού το κόψαμε, το κολλήσαμε σε τελάρο διαστάσεων 220x 180 cm. Στη συνέχεια, επηρεαζόμενοι από την τεχνική του ψηφιδωτού, απεικονίσαμε τη θάλασσα με αποκόμματα από περιοδικά και εφημερίδες, ενώ παράλληλα κολλήσαμε πάνω στο τελάρο άμμο και κομμάτια από καλάμια και ξύλα. Επιπλέον, έγινε χρήση πλαστικών χρωμάτων για τον χρωματισμό του έργου, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην απεικόνιση ανθρώπινων οργάνων με εναλλακτικό τρόπο (καρδιά, εγκέφαλος, πνεύμονας). Το έργο μας συμπεριλήφθηκε στην έκθεση ζωγραφικής, που

διοργάνωσε το 1^ο ΓΕΛ Ζακύνθου , στο Πνευματικό Κέντρο της πόλης τον Μάρτη του 2014.

Ε. Βιβλιογραφία

Βιβλίο: «ΟΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΕΣ περί ζωγραφικής ΑΛΜΠΕΡΤΙ ΚΑΙ ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ» , ΜΑΡΙΝΑ ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΠΛΑΚΑ, Δήμος Ηρακλείου Κρήτης εικόνα 61.

Βιβλίο: «Γιάννης Κεφαλληνός ο χαράκτης» του Ε. Χ. Κασδάγλη. Μορφωτικό ίδρυμα εθνικής τραπεζής. Σελίδες 146 και 362-365.

Βιβλίο: «Leonardo da Vinci» του Silvana Levi Orban της σειράς «I protagonisti della Civiltà». Σελίδες 44 και 46.

Βιβλίο: Masaccio, σειρά “ grandi pittori” εκδόσεις « Edizioni scala», βιβλίο 18ο.

Βιβλίο: ΟΛΟ ΤΟ ΖΩΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Ρέμπραντ, Οι κλασικοί της Τέχνης, εκδόσεις Νίκος Βότσης. Πίνακας: «Μάθημα ανατομίας καθηγητή Τυρ» σελίδα 98.

Βιβλίο: «ΜΠΕΪΚΟΝ», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Σελίδες 75, 81, 89, 109.

Πηγές- βιβλιογραφία :Google → Αίτια ανατομίας → Βικιπαίδεια → Επιστημονική επανάσταση → Επανάσταση στην ανατομία (παράγραφοι 1-4). Ζάκυνθος, 18/11/2013

Atheofobos2 (Τετάρτη, 14 Νοεμβρίου 2012, Αθήνα)

<http://atheofobos2.blogspot.gr/20/12/11/Barbara.html>

Atsarantos, Ατσαραντος, Ats@r@ntos (Τετάρτη 20 Ιανουαρίου 2010)

<http://atsarantos.blogspot.gr>

Αναγέννηση- Βικιπαίδεια

<http://el.wikipedia>